

Egy tréfa, amely korántsem vicc! **Búcsú a fegyverektől — Nyirkos István ürügyén**

A generációk korosodása (s a felsőknek a degenerációba való átcsúszása) akkor kezdett foglalkoztatni, amikor Sebestyén Árpád köszöntését így végeztem: „Mi kifelé megyünk. Lám: az öregek legifjabbja, most köszöntött kollégánk-barátunk, Sebestyén Árpád is, hetven éves.” (MNYj. 37: 133). Egy évre rá, Jakab Lászlóról szólva, már csak mondogatni mertem, leírni nem, hogy: „és most már a fiatalok legöregebbje is ránk öregszik!” — S azóta minden közelünkbe kerekedő jubilánst ezzel ijesztgetek: „Vigyázz, hamarosan utolérsz!”

Tréfa ez persze! De érdemes elgondolkodni rajta: vajon életünket változatlanul végigkísérő adottság-e a korkülönbség, vagy az idővel egyenes arányban csökken?! Mióta „Mondatszerkezeti sajátságok gyakorisági vizsgálata” címen (1971) beleártottam magam a statisztikába, s a viszonyokat abszolút számaik mellett arányaikban is nézem, egyre jobban érzem annak igazát, hogy a tér is elgömbülhet, és két pont között nem mindig az egyenes a legrövidebb út.

Lám: Nyirkos István most hetven éves. Fontolkodom. Tizenkét év van közöttünk. Mikor doktoráltam — alapul az ő életkorát véve — körülbelül 120%-kal voltam idősebb nála. Mikor — történelmi, pontosabban: történelemírási okokból megkésve — a kandidátusi fokozatot megszerez(het)tem, már csak körülbelül 50% körül volt a korkülönbség közöttünk. Doktorra fogadásomkor ez 30% tájára zsugorodott, korai nyugdíjba vonulásomkor 25%-ra. Most meg csupán 17,5%-nyival vagyok idősebb nála. — Ugye, nem is olyan értelmetlen azzal viccelni, hogy lassan utolérnek bennünket az utánunk jövők!

S eddig még csak az életkorról szoltam, az alkotóerőbeli különbség alakulásáról nem. Pedig — miként a kommunikatív kapcsolatnak — egészében is, részleteiben is, egy ballisztikus görbe az alapképlete (lásd például Egyetemi Fonetikai Füzetek 1. szám 51–4), úgy a szellemi teljesítőképeségnek is, lassúbb felszálló és meredekebb leszálló ággal. Akinek pedig a sors elég hosszú alkotói életet ad, annak nem a kulminációs szakasz nyúlik meg, inkább az utolsó. Van, aki ezt észleli magán; van, akin csak mások.

Szakmai pályánk összekapcsolódása Nyirkos Istvánnal főleg „olvasói és felhasználói” szintre korlátozódott; összesen kétszer jutottunk el a közvetlen együttműködésig. Egyszer, amikor abban a megtiszteltetésben részesülhettem,

hogy a „nyelvtudomány doktora” fokozat elnyerésére benyújtott dolgozatát véleményezzem (majd ismertessem: MNyj. 33: 161–8); egyszer pedig, amikor hosszú időre szóló, évenként ismétlődő közös feladatot kaptunk, a Sátoraljaúj-hely városa által kezdeményezett és működtetett „Édes anyanyelvünk” elnevezésű nyelvhasználati versenyforma országos döntőinek bíráló bizottságában. Magam, mint az ennek mintájául szolgáló Kazinczy-versenymozgalomnak egyik gondozója s mint a Kazinczy-alapítvány kuratóriumának tagja lettem állandó zsűritag, ő pedig mint az (akkor még) egyetlen kelet-magyarországi bölcsész-karnak az az illetékes és rangos oktatója, aki emellett a rendező-gondozó városka szülötte is.

Ez a közös munkánk az új évezred kezdetén befejeződött. A feszült figyelmet igénylő háromnapos helytálláshoz már nem éreztem elég erőt: kikapcsolódtam. Jó, hogy Nyirkos István még távol van ettől. — De 2001-ben vállaltam még a részvételt annak a pályázatnak az elbírálásában, amely azután (bevezető írással) 2002-ben, a harmincadik döntőre „Oh, értsd is a szót...!” címen megjelent; s ezen a jubileumi döntőn én tartottam a megnyitó beszédet. (Olvasható az Édes Anyanyelvünk 2002/1. szám 13. lapján.) Együttműködésünknek ez a szakasza társadalmilag közhasznú, tudományosan gyümölcsöző volt.

Magáról a jubileumi döntőről és a három évtized alatt e mozgalomban kitűnt versenyzők és felkészítők alkotta kötetéről a Kossuth rádiónak „Édes anyanyelvünk” című adássorozatában szóltam, 2002. december 18-án. Szövegét itt teszem közzé:

Kedves Hallgatóim!

Október közepe táján zajlott le Sátoraljaújhelyen az Édes anyanyelvünk nyelvhasználati verseny háromnapos országos döntője. A fő feladat itt: megadott témáról megadott helyzetnek és műfajnak megfelelő három perces beszédművet előkészíteni és szabadon előadni, húsz perc alatt elkészíthető vázlat alapján. Az írásbeli rész sem nyelvtani ismereteket kér számon, hanem a nyelvhasználati készséget vizsgálja.

Gyakran hallom ma: jubiláló nemzet vagyunk. Valóban: évezredes vagy több évszázados fordulók mellett megemlékezünk egy-egy intézmény működésének akár egy-két évtizedéről is. De többségük nem puszta önünneplés, hanem számadás, számvetés és tervezés: hogy honnan indultunk, mit tettünk meg, s merre az út szervesen tovább. Az „Előre!” jelszava csak háborúban egyértelmű; a mindennapok sodrában érdemes visszanézni a továbbindulás előtt, nehogy utat tévesszünk.

Ezt a célt szolgálta Sátoraljaújhely város önkormányzatának az a kiadványa, amely öt évvel ezelőtt, „A nemzeti szeretet kapcsa” címen, „Az Édes anyanyelvünk verseny huszonöt éve” alcímmel összegezte — szervezők és bíráló bizottsági tagok tanulmányaiban — a versenyforma akkori, két és fél évtizedes tapasztalásait.

talatait; segítve ezzel a felkészítő tanárok és a felkészülő középiskolás diákok további munkáját.

S most, önellenőrzésül, hogy visszajelzések is érkezzenek, a város vezetősége és Kossuth Gimnáziuma, az idei, immár harmincadik döntőre készülődően — idézem: — „e kerek évforduló tiszteletére és a verseny színvonalának további emelésére” jeligés pályázatot hirdetett a verseny eddigi döntőin a város emléklakettjével és pénzjutalmával díjazott versenyzők és felkészítő tanáraik részére. A beérkezett pályamunkáknak csaknem felét — tizenkét tanárét és tizenkét volt versenyzőét — kötetbe szerkesztve meg is jelentette a polgármesteri hivatal, „Oh, értsd is a szót...!” címen, „Az Édes anyanyelvünk verseny harminc éve” alcímmel.

Anyagából kirajzolódik: az eltelt három évtized alatt hogyan csatlakozott fel az ismereteket számonkérő, tanulmányok folytatására és tanulmányírássra serkentő tanulmányi verseny és a kész szövegek értő és értető tolmácsolását kívánó kiejtési verseny mellé, harmadikul, az alkotó nyelvi tevékenységet edző nyelvhasználati versenyforma; ami napjainkban nemcsak kiemelkedő egyesek, hanem minden ember boldogulásának segítője.

Ebben a könyvecskében már a szervezők és irányítók mondják el, hogy mire törekedtek-törekednek; hanem a feladatokkal sikeresen megküzdő diákok és az őket segítő-irányító tanárok vallanak arról, hogy mit fektettek bele a felkészülésbe-felkészítésbe, s mi volt ennek a — versenyeredményen messze túlmutató — hozama.

A volt diákok jól érzik: nem csupán a versenyre, hanem az életre készültek fel, amikor megtanulták gondolataikat egy-egy témáról összegyűjteni, logikusan elrendezni, a tartalomnak, a helyzetnek és a közönségnek megfelelő formába önteni, s az idővel is gazdálkodva, hatásosan előadni. — Tanáraik számára pedig e tevékenységük folyamatában vált még világosabbá: hogyan fejlődhetne át a hagyományos nyelvtanoktatás, az ismeretek elsajátíttatásán túl, anyanyelvi neveléssé, a nyelvhasználati, önkifejezési készségnek képességgé fejlesztésévé: emberneveléssé.

E gondolatokkal köszöntöm a szépen és hasznosan hozzám öregedett — immár az én életkoromnak alig csak egyhatodával fiatalabb — Nyirkos Istvánt. Kérem: tartsa tovább a frontot abban a feladatkörben is, amely eddig közösen volt a mienk. S kívánom: munkakedvének, teljesítőképességének görbójén ne a leszálló ág nyúljon meg, hanem a kulminációé.

DEME LÁSZLÓ

